

Zajednički programi za ranjive mlade

MILOSLAV POŠTRAK*

Fakulteta za socijalno delo

Univerza v Ljubljani

Ljubljana, Slovenija

Pregledni rad

UDK: 364.65-053.6

doi: 10.3935/rsp.v32i3.95

Primljeno: lipanj 2025.

Opisat ćemo teoretski i konceptualni okvir socijalnog rada u zajednici s ranjivim mladima u Sloveniji. Sažet ćemo ključne teorije, metode i pristupe socijalnog rada prema deprivilegiranim mladima, koji se suočavaju s isključenošću, diskriminacijom i marginalizacijom. Bavit ćemo se pitanjima gdje i kako obuhvatiti te ranjive mlade i kako uspostaviti suradnju s njima. U nastavku ćemo predstaviti zajedničke programe za mlade u Sloveniji s povezujućim nazivom CONA – Center otrok, najstnikov i aktivistov (Centar za djecu, tinejdžere i aktiviste). Prikazat ćemo kako se spomenuti teoretski i konceptualni okvir s ključnim teorijama, metodama i pristupima pokazuje u praksi, dakle u programu i djelatnostima spomenutih zajedničkih programa za ranjive mlade u Sloveniji.

Ključne riječi: zajednički socijalni rad, preventivni rad, ranjivi mladi, zajednički programi za mlade.

UVOD

Kada planiramo socijalni rad s ranjivim mladima, razmišljamo na više razina. Prva je pitanje gdje ćemo tražiti te ranjive mlade. Drugo je pitanje hoćemo li se usredotočiti na mikrorazinu, dakle na rad s pojedinačnim slučajevima, ili na mezo-razinu, rad s mladima u zajednici. Također ćemo se pitati spada li program u okvir preventivnih mjera, dakle za sprječavanje štete, ili kurativnih, dakle za smanjivanje štete. Nadalje: organiziramo li svoje pristupe u okviru javnog sektora ili nevladnog sektora. Posebno važno je također pitanje kako privući mlade da se uključe i aktivno sudjeluju u izradi programa koje za njih planiramo. I ne na posljednjem mjestu: kakva su naša konceptualna polazišta, dakle na koje teorije se oslanjamo, u okviru koje paradigme djelujemo.

U ovom radu namjeravam predstaviti suvremene koncepte socijalnog rada s mladima u Sloveniji, analizirati ih i utemeljiti njihovu primjerenost, upotrebljivost i učinkovitost. Naš istraživački, metodološki pristup bit će, dakle, pregledati suvremene teorije, koncepte, metode i tehnike, što smo ih saželi i razvili u okviru socijalnog rada s ranjivim mladima u Sloveniji. Predstaviti ćemo doktrinu suvremenog socijalnog rada u Sloveniji, kako se realizira na području socijalnog rada s ranjivim mladima.

U drugom dijelu namjeravam pogledati kako se te teorije, koncepti, metode i tehnike pokazuju u djelatnostima programa za ranjive mlade u zajednici, u okviru kojih je jedan od najistaknutijih CONA, s punim nazivom *Center otrok, najstnikov in aktivistov* (Centar za djecu, tinejdžere

* Miloslav Poštrak, Fakulteta za socijalno delo, Univerza v Ljubljani / Faculty of Social Work, University of Ljubljana, Topniška ulica 31, 1000 Ljubljana, Slovenija / Slovenia, miloslav.postrak@fsd.uni-lj.si

i aktiviste). Sažet ćemo kratak povijesni pregled osnivanja, razvoja spomenutog programa i sadašnje djelatnosti, sve kroz perspektivu teorija i koncepata suvremenog socijalnog rada s mladima.

TEORETSKI OKVIR

Suvremena doktrina socijalnog rada s ranjivim mladima

U socijalnom radu govorimo o pet modela, što smo ih oslonili na taksonomiju teorija socijalnog rada Davida Howea (1987.: 49; usp. Poštrak, 2018.: 130 – 132). Na funkcionalistička polazišta oslanja se tzv. tradicionalni model socijalnog rada, a na pretpostavke radikalnih humanista i radikalnih strukturalista oslanjaju se reformistički i radikalni model socijalnog rada, na interpretativne pristupe, prije svega na fenomenologiju nadovezuje se socijalnokonstruktivistički model socijalnog rada, a sistemsko-ekološki model socijalnog rada ima podlogu u sistemskim teorijama u sociologiji (Poštrak, 2018.). Socijalni radnik iz konteksta tradicionalnog, konzervativnog modela socijalnog rada je učvršćivač postojećih društvenih odnosa, odnosno postojećih društvenih tumačenja ili konstrukcija zbilje. Socijalni radnik iz konteksta sistemsko-ekološkog modela socijalnog rada istražuje kakve su razmjene među pojedinim društvenim sistemima. Socijalni radnik iz konteksta reformističkog i radikalnog socijalnog rada je pokretač svjesnosti, odnosno revolucionar i razvija strategije promjena. A socijalni radnik iz konteksta socijalno-konstruktivističkog modela socijalnog rada – zajedno s korisnikom – traži značenja onoga, što se događa u korisnikovom životnom okruženju (Poštrak, 2018.: 132).

Naše polazište su paradigme systemske teorije i fenomenologije. Iz tih dviju paradigmi razvila su se dva modela socijalnog rada, što ih nazivamo sistemsko-ekološ-

ki i socijalno-konstruktivistički model. Takozvana suvremena postmoderna paradigma socijalnog rada u Sloveniji (Čačinovič Vogrinčič et al., 2009.; Poštrak, 2018.), dakle, sadrži dvije paradigme, fenomenološku sa socijalnim konstruktivizmom i sistemsko-ekološku paradigmu sa sistemskom teorijom. Pri tom se oslanja i na spoznaje iz reformističkih i radikalnih pogleda u sociologiji. U tom konceptualnom ili paradigmatomskom okviru svako, također neprimjereno, postupanje mladih shvaćamo kao njihovu reakciju na teškoće, s kojima se suočavaju u svojoj životnoj sredini, kao manifestaciju, također simptom, kao poruku da su se našli u teškoćama i da su zbog toga u problemu (Poštrak, 2006.). Navedeni konceptualni okvir je također teoretska pozadina programa u zajednici za mlade *CONA – Center otrok, najstnikov in aktivistov* (Centar za djecu, tinejdžere i aktiviste), što ga predstavljamo u radu.

Pristupi socijalnog rada s ranjivim mladima

Mladost shvaćamo kao prijelazno razdoblje između djetinjstva i odrasle dobi (Ule, Miheljak, 1995.). Istraživanjem i određivanjem tog razvojnog razdoblja su se na razne načine bavili mnogi sociolozi društveni znanstvenici, među njima recimo Erickson (2014.), Gillis (1999.), Bracconier (2001.) i niz drugih. Neki (Marjanovič Umek, Zupančič, 2009.) su to razdoblje podijelili na tri podrazdoblja: rano razdoblje mladosti (do približno 14. navršene godine), srednje razdoblje mladosti (do približno 17 ili 18 navršenih godina) i kasno razdoblje mladosti (do približno 22. ili 24. navršene godine). Zakon o javnom interesu u sektoru mladih u Sloveniji (ZJIMS) u članku 3. određuje osnovne pojmove: »Mladi su mladež i mlade odrasle osobe obaju spolova, stari od 15. do navršene 29. godine.« (ZJIMS, Uradni list RS, br. 42/2010, 21/2018 – ZNOrg)

Programi *CONA* obuhvaćaju populaciju od 10. do 29. godine, dakle djecu i mlade.

Stručnjaci, koji se posvećuju pitanjima kako naći i obuhvatiti ranjive mlade, mlade izložene mnogim rizicima, ugrožene mlade, već dugo razvijaju pristupe, metode i tehnike, kako te mlade naći i obuhvatiti. Pritom moramo riješiti sljedeće probleme:

- ranjivi mladi ne žele imati nikakav kontakt sa formalnim institucijama
- ranjivi mladi ne znaju kome da se obrate radi pomoći i podrške
- stručnjaci ne znaju gdje pronaći ranjive mlade.

Čini se da ranjivi mladi ne žele imati nikakav kontakt s formalnim ustanovama, recimo sa školom, centrom za socijalni rad, savjetodavnim centrom za djecu, mlade i roditelje, kao ni s drugim institucijama koje se bave stručnim radom s mladima u teškoćama. Neki te mlade zbog toga potpuno pogrešno nazivaju »nedobrovoljni korisnici« (Poštrak, 2015.: 273). U vezi s tim upozoravamo da Malcolm Payne navodi kako se socijalni rad koji se oslanjao na psihoanalitičke pristupe, koji se u prvoj polovici 20. stoljeća razvio iz medicinske i psihijatrijske perspektive, oslonjene na funkcionalizam, a imao je društvenu moć, s kojom je pozivajući se na svoje stručno znanje i nadležnosti, realizirao društveni nadzor nad korisnicima socijalne zaštite. Korisnici to, dakako, nisu prihvaćali, zato se i pojavilo pitanje tzv. nedobrovoljnih korisnika (eng. *involuntary clients*) (Payne, 2005.: 164). Time je Payne već djelomično objasnio zašto je opredjeljivanje ranjivih mladih te vrste, koji ne žele imati kontakt s formalnim institucijama i programima, što ih te institucije razvijaju, pogrešno. Iako stručnjaci u tim institucijama smatraju da ih razvijaju upravo za te mlade. U spomenutim pristupima, što ih navodi Payne, vidimo elemente prije spomenutog funkcionalističkog konteksta tradicional-

nog ili konzervativnog modela socijalnog rada. Pogrešna polazna pretpostavka na funkcionalističku paradigmu oslonjenog pogleda tradicionalnog modela socijalnog rada određuje te mlade, koji navodno ne pokazuju interes za organizirane djelatnosti i programe, što ih planiraju i pripremaju stručni radnici na području rada s mladima, kao nemotivirane, kao pasivne i »s teškoćama« ili »patološke«, ako uzmemo opredjeljenje O'Hanlona, kada govori s time u vezi o prvom valu u okviru terapije (usp. Čačinović Vogrinčić et al., 2009.). »Rješenje«, što proizlazi iz tih konceptualnih ili doktrinarnih pogleda je da »mlade s teškoćama« treba »popraviti«, »resocijalizirati« i slično. Razni autori (Glasser, 1994., 2001., 2002.; Mrgole, 2003.) jasno upozoravaju da mladi nikada nisu nemotivirani, već imaju loša iskustva sa stručnjacima te vrste, koji ne razumiju njihovu životnu situaciju i ne znaju koje im potrebe nisu zadovoljene i koji nisu uspostavili odgovarajući odnos suradnje s njima. Zato moramo okrenuti perspektivu: moramo se, dakle, pitati, što mi činimo pogrešno, da naši programi ne privlače mlade. Tu je važno postaviti pitanje koje potrebe mladi nisu uspjeli zadovoljiti. O neodgovarajućim postupanjima različitih stručnjaka, od odgajatelja do učitelja, svjedoče i razna istraživanja (Flaker i dr., 2005.), u kojima istraživači navode izjave mladih, koje svjedoče o nestručnom i općenito neodgovarajućem odnosu stručnjaka prema mladima. Karakteristike njihovog odnosa su optuživanje, kritiziranje, također vrijednosne osude, što sežu do uvredljivosti. Mladi ljudi, koji su doživjeli takav odnos i takav tretman, opravdano ne žele imati nikakav kontakt sa »stručnjacima« te vrste.

David Howe naglašava koliko je iznimno važan prvi kontakt, osobno iskustvo, što ga ima korisnik prilikom prvog susreta sa socijalnim radnikom. Jasno, i sa socijalnim radnikom za mlade. Kada je Howe istraživao taj odnos i pitao korisnike o

tome, čega se najviše sjećaju nakon prvog susreta sa socijalnim radnikom, korisnici nisu govorili o stručnom znanju socijalnog radnika, nego o »njegovim osobnim odlikama, empatiji i sposobnostima za uspostavljanje odnosa« (Howe, 2008.: 181).

Socijalni rad posebnu pozornost posvećuje uspostavljanju odgovarajućeg kontakta s ranjivim mladim čovjekom. Pritom je jasno vidljiva uloga socijalnog radnika, koji je poštovan i odgovoran saveznik (Čaćinović Vogrinčić, 2011.: 17). To je uloga odraslih u odnosu prema djeci i mladim ljudima. To su »eksperti iz iskustva, sudionici u problemu i rješenju, sugovornici« (Čaćinović Vogrinčić et al., 2009.: 8). Poštovanje kao značajnu dimenziju savjetodavnog odnosa spominje i Azra Kristančić (1995.: 11).

Gdje naći te ranjive mlade i kako ih obuhvatiti u za njih prikladan oblik djelatnosti? Dodatne upute za odgovarajuće pristupe daje Albert Mrgole s konceptom neformalnog rada s mladim ljudima (Mrgole, 2003.). Slično razmišlja Brian Belton (2010.: 66): »Stručnjaci bi trebali zajedno s mladima sudjelovati u izradi programa za korištenje slobodnog vremena. Ugroženi mladi ljudi u tom pristupu prilikom uspostavljanja programa djelatnosti u slobodno vrijeme sudjeluju od samog početka.«

Kada istražujemo svakodnevnicu pripadnika mladeži, njihovu životnu situaciju, trebamo paziti na aspekte, što ih nazivamo čimbenicima svakodnevnog života, čimbenicima odrastanja (Poštrak, 2015.: 271), čimbenicima rizika (Wood i Hine, 2009.: 7), čimbenicima prijestupničkog ponašanja (Ule i dr., 2000: 143; Šelih, 2000.) ili zaštitnim čimbenicima (Čaćinović Vogrinčić, 2008.: 36; Magajna i dr., 2008.: 36), naprosto ovisno o tome kakav učinak, utjecaj imaju na život mladog čovjeka. Aspekti ili čimbenici u životnoj sredini mlade osobe su, kako navodi većina autora: spol, obitelj, škola i druge institucije, vršnjaci, vrednote i mediji.

Razine pristupa socijalnog rada s ranjivim mladima

Uzimajući u obzir navedene aspekte životne sredine mladih i njihove više ili manje ne/odgovarajuće reakcije na poteškoće s kojima se susreću, i s rizicima što ih uzrokuju njihove neodgovarajuće reakcije na teškoće, uspostavili smo pristupe socijalnog rada s ranjivim mladima. Najprije: kako naći te ranjive mlade i kako uspostaviti odgovarajući kontakt s njima.

Ranjive mlade tražimo i pokušavamo ih obuhvatiti na različite načine. Ti načini su vezani uz metode ili razine pristupa, što ih primjenjujemo. Dakle, rad s pojedinim slučajem, sa skupinom, u zajednici ili na društvenoj razini.

Mikrorazine analize u našem slučaju predstavljaju konkretne oblike rada s mladima u problemu s jedne strane i spoznaje o karakteristikama odrastanja s druge. U tom kontekstu, moramo imati razvijena odgovarajuća načela stručnog rada i načine postupanja. Pritom smo usmjereni na odgovarajuće oblike uspostavljanja radnog odnosa i zajednički rad na rješenjima u radu s ranjivim mladim osobama (Čaćinović Vogrinčić et al., 2009.; Poštrak, 2015., 2019.).

Mezorazinu predstavljaju pristupi i metode socijalnog rada i rada mladih u zajednici. Dakle, projekti i programi u susjedstvu, zajednici, također rad na ulici i slično.

Makrorazina analize su koncepti rada sa mladima u Sloveniji, nacionalni program socijalne zaštite u Sloveniji i drugi aspekti te vrste. Dakle, širi društveni okvir razmatrane tematike. Na makrorazini moramo isplesti formalnu socijalnu mrežu ustanova, koje štite mlade od socijalne isključenosti. Mrežu, koja će se povezivati i ispreplitati i s neformalnim socijalnim mrežama mladeži, od obitelji do vršnjaka.

Kako ćemo predstaviti u nastavku, u okviru programa za ranjive mlade u zajed-

nici u Sloveniji jasno se vidi značenje svih triju razina analize:

- teorije, koncepti, metode i tehnike kod pristupa na mikrorazini, dakle *face-to-face* odnos između socijalnog radnika i mlade osobe ili direktni socijalni rad, dakle razina socijalnog rada s pojedinim slučajem ili *casework*
- načela socijalnog rada u zajednici, uključivo s implementacijom u lokalnu sredinu s uključivanjem i suradnjom svih sudionika
- politika mladeži u Sloveniji kao najširi okvir, uključivo s nacionalnim programom socijalne zaštite u Sloveniji.

One mlade, koje ne bi »uhvatili«, koji bi, dakle, ispali iz organiziranih oblika potpore i pomoći mladima, uspostavljenih s mrežom institucija za socijalnu zaštitu, kao što su centri za socijalni rad, savjetodavni centri, savjetodavne službe u vrtićima i školama, stručni centri za mlade itd., moramo tražiti doma, na ulici ili na drugim javnim mjestima (Milošević Arnold, Urh, 2009.). Pri tom je važan pristup s poštovanjem, uspostavljanje osobnog kontakta i dogovaranje o suradnji tijekom izrade rješenja (Čačinović Vogrinčić et al., 2009.; Poštrak, 2015., 2019., 2025.).

Prostori mladih za mlade

Među značajnim mjestima gdje možemo naći i ranjive mlade, koji su ispali iz organiziranih oblika potpore i pomoći, uspostavljenih kroz mrežu formalnih institucija za socijalnu zaštitu su recimo klubovi za mladež. U Sloveniji su nastajali od Drugoga svjetskog rata dalje, a prije svega u šezdesetim godinama prošlog stoljeća. S jedne strane su se uspostavljali i razvijali omladinski centri, što su se osnivali po općinama, na temelju odluka općinskih vijeća, koja su se odlučila pobrinuti za mlade. To su prostori za mlade. S druge strane imamo i samonikla mjesta

druženja, koja su nastajala u osamdesetim i devedesetim godinama prošlog stoljeća, bilo sa zauzimanjem raspoloživih prostora, bilo u dogovoru za njihovu uporabu, a djelovala su na bazi težnji i potreba korisnika. To su prostori mladih za mlade (Muršič, 2011.: 9; Poštrak, 2023.). Najprije se, dakle, pitamo, tko je organizirao, uspostavio prostor za mladež: je li ga osnovao netko za mlade ili su ga osnovali mladi sami?

Druga razina, povezana s tim je jaz između brige, podrške i pomoći mladima u vrijeme odrastanja s jedne strane, i nadzora, osuđivanja i kažnjavanja nekih neprimjerenih pokušaja hvatanja u koštac i rješavanja problema i teškoća, s kojima se suočavaju mladi tijekom odrastanja, s druge strane. Uloga radnika za mladež, također socijalnih radnika, pedagoga, sociologa i srodnih zanimanja, potpuno je jasna: mi ih poštujemo i odgovorni smo saveznicima, a mladi su eksperti na bazi iskustva (Čačinović Vogrinčić et al., 2009.: 8). Mi smo, dakle, na strani brige, podrške i pomoći mladima. Mi smo zaštitnici, a ne progonitelji (Mrgole, 1999.).

Kada mlade nazivamo »eksperti iz iskustva«, mislimo na to da mladi najbolje znaju što im se događa u njihovoj životnoj situaciji. A to znaju na iskustvenoj, doživljenoj razini, a ne na analitičkoj, znanstvenoj ili stručno reflektiranoj razini. Oni su, dakle, ti, čiji glas moramo slušati, poštovati ga i uzeti ga u obzir. Odgovornost socijalnih radnika je, da im – kao odgovorni saveznicima – s poštovanjem pružamo odgovarajuću podršku i pomoć na bazi naših stručnih znanja. Sa stajališta zanimanja za podršku mladima, dakle, onih koji se bave mladima, dakle, osoba za rad s mladima, socijalnih radnika, pedagoga itd., prostori za mlade su mjesto, gdje spomenuti stručnjaci mogu oživotvoriti svoju ulogu odgovornih saveznika s poštovanjem, koji imaju uspostavljen odnos suradnje s mla-

dima, s kojima surađuju u izradi rješenja, povezanih s pitanjima izazova odrastanja.

U taj kontekst ćemo ugraditi zamisao o prostorima za mlade, kuda mladi mogu doći, tamo se zadržavati i obavljati djelatnosti koje ih zanimaju. Stručnjaci u tim prostorima uspostavljaju siguran prostor za mlade. Stručnjaci su u okviru programa za mlade u zajednici u Sloveniji polazili od spomenutih pretpostavki, dakle, razumijevanja životne situacije mladih, uključivo s razumijevanjem potreba mladih, participacije mladih i suradnji na rješenjima. Na tim načelima uspostavili su prostor, što su ga zajedno s mladima nazvali *CONA – Center otrok, najstnikov in aktivistov* (Centar za djecu, tinejdžere i aktiviste).

Uključivanje mladih

U Sloveniji već niz godina imamo više raznovrsnih programa, koji pokušavaju s odgovarajućim konceptualnim polazištima, metodama i pristupima obuhvatiti mlade tijekom odrastanja, pa i ranjive mlade. Početke suvremenih zamisli i programa možemo naći sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća u Sloveniji (Mesec, 2025.). Svrhe i ciljevi zadiranja u područje slobodnog vremena ranjivih mladih su bili i jesu: podržati ranjive mlade, mlade s puno teškoća i posljedično s rizičnim ponašanjem pri njihovom odrastanju, tijekom koga im pomažemo što prikladnije i učinkovitije neutralizirati nedostatke i razrješavati teškoće, s kojima se susreću u svojoj životnoj situaciji (Poštrak, 2019.: 251).

Posebne vrste su oni programi, koji su namijenjeni ugroženim mladima i koji ih traže tamo gdje se ti mladi obično pretežno zadržavaju. Stručnjaci pomoću dobrovoljaca pokušavaju obuhvatiti ugrožene mlade ljude na njihovom »domaćem terenu«, dakle na ulici, na uglu ulice, u njihovom susjedstvu. Zajedno s njima pokušavaju kreirati programe korištenja slobodnog vremena, koji će biti osmišljeni za

razvijanje pozitivnih, mladima i okolišu ne štetnih ili čak korisnih oblika proživljavanja slobodnog vremena, a time i razvijanje pozitivnog, učinkovitog životnog stila. Ugroženi pripadnici mladeži u tom pristupu pri uspostavljanju programa djelatnosti u slobodno vrijeme sudjeluju od samog početka. Tako imaju priliku sami neposredno izraziti svoje potrebe, želje, očekivanja. Stručnjaci i dobrovoljci koji koriste dogovorne pristupe i poznaju potrebe i oblike postupanja mladih, i koji poznaju njihovu životnu situaciju, mogu podržati te ugrožene mlade pri razvijanju odgovarajućih i napuštanju neodgovarajućih oblika proživljavanja slobodnog vremena, a time i u usvajanju odgovarajućih oblika životnog stila.

Putevi u društvo: uključivanje mladih – uključujući i transformacijski okvir za sve

Spomenimo i međunarodni istraživački projekt YouTHReach, koji se odvijao od 2021. do 2024., što ga je organizirala skupina francuskih stručnjaka, a sudjelovali su i stručnjaci iz Italije, Španjolske, Hrvatske i Slovenije. Među slovenskim organizacijama su bili, osim Fakulteta za socijalni rad (*Fakulteta za socijalni rad UL*), Andragoški centar Slovenije (*Andragoški center Slovenije*) s programom Projektno učenje za mlade – odrasle (PUM-O), Zavod Bob s Mrežom Mlada ulica, Gradski savez prijatelja mladih Ljubljana (*Mestna zveza prijateljev mladine Ljubljana*), Kraljevi ulice (*Kralji ulice*) i predstavnici programa za ranjive mlade u zajednici *CONA – Center otrok, najstnikov in aktivistov* (Centar za djecu, tinejdžere i aktiviste). U okviru projekta predstavili smo konceptualni okvir rada mladih s ranjivim mladima u njihovim životnim sredinama, pripremili program osposobljavanja i sastavili priručnik (Budal, Š., Gril, A., Kodele, T., Kustec, K., Poštrak, M., Dobrovoljc, A., Žalec, N.,

Babič, B., Rodman, S., Povšič, T., Berc, G., Majdak, M., et al., 2024.), sa svrhom osposobljavanja stručnjaka za oblike rada i pristupe, kako naći i uspostaviti odnose suradnje s ranjivim mladima.

U istraživačkom projektu, što smo ga nazvali Putevi u društvo: uključivanje mladih – uključujući i transformacijski okvir za sve (Budal, Š., Gril, A., Kodele, T., Kustec, K., Poštrak, M., Dobrovoljc, A., Žalec, N., et al., 2024.), polazili smo iz u ovom radu sažetih teoretskih, konceptualnih i metodoloških polazišta, što smo ih provjeravali u svim prije nabrojenim državama, koje sudjeluju u tom međunarodnom programu. Na temelju pregledanih znanstvenih i stručnih materijala i radionica i drugih djelatnosti što smo ih obavljali u okviru projekta, razvili smo prijedlog najprikladnijeg stručnog pristupa pri obuhvatu ranjivih mladih u njihovoj svakodnevnoj životnoj sredini, s naglaskom na njihovom slobodnom vremenu. Pri tom su aktivno surađivali stručnjaci iz programa za ranjive mlade u zajednici *CONA – Center otrok, najstnikov in aktivistov* (Centar za djecu, tinejdžere i aktiviste). Spoznaje su također i polazište uspostavljanja odgovarajućih i učinkovitih programa osposobljavanja za stručnjake, koji rade na području omladinskog rada s ranjivim mladima u njihovo slobodno vrijeme (Budal, Š., Gril, A., Kodele, T., Kustec, K., Poštrak, M., Dobrovoljc, A., Žalec, N., et al., 2024.).

Ključne teoretske, konceptualne i metodološke pristupe u ovom smo radu na kratko već saželi, pa tu predstavljamo temeljna načela našeg rada:

1. Razumijevanje zajednice i društvene margine, gdje žive marginalizirani mladi: socijalni radnici /edukatori si uzmu vrijeme da upoznaju zajednicu i skupine, s kojima rade, uključivo s njihovom poviješću, kulturom, običajima, vrednotama i uvjerenjima. To im pomaže da bolje razumiju potrebe i izazove zajednice te

razviju strategije terenskog rada, koje su prikladne i uzimaju u obzir njihovu kulturu.

2. Uspostavljanje odnosa: socijalni radnici/edukatori grade odnose s članovima zajednice, da bi stekli njihovo povjerenje, olakšali razvoj socijalnog kapitala i bolje shvatili njihove potrebe. To pomaže u osiguravanju da nastojanja terenskog rada budu učinkovita i dobro prihvaćena.
3. Uporaba različitih i više modalnih pristupa: socijalni radnici/edukatori koriste različite strategije terenskog rada za postizanje različitih segmenata zajednice. Za dopiranje do mlađih članova zajednice mogu, na primjer, koristiti društvene medije, a za dopiranje do starijih članova priredbe u zajednici.
4. Suradnju s drugim organizacijama: socijalni radnici/edukatori surađuju s drugim organizacijama i agencijama da bi osigurali cjelovite usluge za zajednicu. To pomaže u osiguravanju da nastojanja terenskog rada budu usklađena i učinkovita.
5. Prilagođavanje promjenjivim potrebama: socijalni radnici/edukatori neprestano ocjenjuju potrebe zajednice i u skladu s tim prilagođavaju svoje strategije terenskog rada. To pomaže u osiguravanju da nastojanja terenskog rada ostanu prikladna i učinkovita i u budućnosti (Budal, Š., Gril, A., Kodele, T., Kustec, K., Poštrak, M., Dobrovoljc, A., Žalec, N., et al., 2024.: 8).

PROGRAMI ZA MLADE U ZAJEDNICI U SLOVENIJI

Pravno-formalni okvir

Zajednički programi za ranjive mlade u Sloveniji, što ih predstavljamo u ovom radu, spadaju u okvir javnog sektora socijalne zaštite (<https://irssv.si/socialno-varstveni-programi/>).

»Programi za mlade u zajednici su preventivni programi Centra za socijalni rad (*Center za socijalni rad*) Ljubljana Moste-Polje. Poslanstvo Zajedničkog programa za mlade je provedba brige i organizacija podrške djeci, mladeži i njihovim obiteljima.« (<https://www.drustvospm.si/csd-moste-polje/31-ppms/>).

U javnom sektoru socijalne zaštite u Sloveniji središnje mjesto imaju centri za socijalni rad. Ključan je njihov smještaj u zajednici. Ministarstvo za rad, obitelj, socijalna pitanja i jednake mogućnosti (*Ministarstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti*) ulogu centara za socijalni rad odredilo je ovako: »Na lokalnoj razini i dalje ostaju središnja stručna institucija na području socijalne zaštite. Jedinice centara za socijalni rad djelovat će kao ulazna točka za sva prava korisnika te će i nadalje obavljati stručne zadatke, usluge socijalne zaštite, javne ovlasti i različite programe socijalne zaštite. U jedinicama će se i nadalje primati podnesci korisnika i odlučivati o novčanoj socijalnoj pomoći, zaštitnom dodatku, subvenciji najamnine, pravu na plaćanje doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje, pravu na pokrivanje razlike do pune vrijednosti zdravstvenih usluga, dječjem dodatku, ako se istovremeno vodi postupak o pravu na novčanu socijalnu pomoć, prava iz roditeljske zaštite i obiteljskih primanja.« (MDDSZ, 2018., internetski izvor)

Svrha programa socijalne zaštite je sprječavanje i rješavanje socijalnih nevolja ranjivih skupina građana, pa i održavanje prihvatljivog socijalnog stanja pojedinaca. Te programe u većini slučajeva provode nevladine organizacije, a mogu ih provoditi i javni zavodi za socijalnu zaštitu. Predstavljaju alternativu i dopunu uslugama socijalne zaštite, a sufinanciraju se preko javnih natječaja (Republika Slovenija GOV:SI, Programi socijalne zaštite, b. d.).

Podloga za provedbu programa socijalne zaštite je verifikacija ili smjernice, odnosno uvjeti objavljeni u javnim natječajima za sufinanciranje. Programi su oblikovani tako da su uzete u obzir karakteristike i potrebe ciljane skupine korisnika, te da proizlaze iz posebnosti sredine u kojoj se provode. U Sloveniji se radi na tome da bi programi i usluge raznih izvođača bili povezani u cjeloviti sistem (Republika Slovenija GOV:SI, Programi socijalne zaštite, b. d.).

Programi socijalne zaštite provode se na tri moguća načina: kao razvojni i eksperimentalni programi, javno verificirani programi te dopunski programi. Javni verificirani programi socijalne zaštite su programi koji su po postupku, određenom u posebnom propisu, prihvaćenom u Socijalnoj komori Slovenije (*Socialna zbornica Slovenije*), stručno verificirani. Financijski ih mogu podržati država, općine ili privatni izvor. Svi takvi javni programi moraju biti evaluirani u hodu. Razvojni i eksperimentalni programi socijalne zaštite su oni pomoću kojih se razvijaju razne inovativne metode i pristupi sprječavanju i rješavanju nevolja i problema određenih ranjivih skupina. Te programe mogu financirati država, općine ili se financiraju iz privatnih izvora te traju najviše tri godine. A dopunski su oni koji dopunjuju javnu službu ili joj nude alternativu. Provode se po metodama i načelima rada u djelatnosti socijalne zaštite. Financiraju se iz sredstava općina, donacija ili privatnih izvora (Republika Slovenija GOV:SI, Programi socijalne zaštite, b. d.). Izvođači programa socijalne zaštite svake godine imaju mogućnost prijave na javni natječaj za sufinanciranje. Za uspješnu prijavu moraju ispunjavati određene uvjete, među kojima je i verifikacija ili pozitivno mišljenje Socijalne komore Slovenije (*Socialna zbornica Slovenije*). U skladu sa zakonodavstvom, ti su programi i pod stručnim nadzorom (Republika Slovenija GOV:SI, Programi socijalne zaštite, b. d.).

Rezolucija o nacionalnom programu socijalne zaštite za razdoblje 2022.-2030. (ReNPSV22–30) određuje okvirna područja i mreže za sve programe socijalne zaštite te ciljeve, no samo za javne verificirane programe. Ciljevi za dopunske te razvojne i eksperimentalne programe su određeni provedbenim aktima programa. A ciljeve za programe, financirane od strane općine, određuju općine same i to u okviru provedbenih planova u regiji. Od strane države podržani su i programi povezivanja, koji povezuju razne ranjive skupine, potiču integraciju ranjivih skupina u određenu sredinu i imenuju skupine s potrebama za kombiniranim razmatranjem (Republika Slovenija GOV.SI, Programi socijalne zaštite, b. d.). Rezolucija određuje mrežu programa socijalne zaštite koji su podijeljeni u deset skupina, odnosno područja. Svaka skupina programa odnosi se na različite problematike i različite ranjive skupine građana: programi za sprječavanje nasilja, programi za beskućnike, programi za djecu i mlade, programi za starije, programi za osobe s invaliditetom, programi za Rome, programi socijalne rehabilitacije ovisnika, programi na području duševnog zdravlja, programi podrške obiteljima i drugi programi. Među programe za djecu i mlade spada i Program za ranjive mlade u zajednici *CONA – Center otrok, najstnikov in aktivistov*, što ga provodi CSD Ljubljana, *Enota Center (Inštitut RS za socialno varstvo, b. d.)*.

Zajednički programi za mlade *CONA (Center otrok, najstnikov in aktivistov)*

Izvođač Programa za ranjive mlade u zajednici, Centar za socijalni rad (*Center za socijalni rad*) Ljubljana, je javni zavod za socijalnu zaštitu. Zadaci upravo tog centra su obavljanje usluga socijalne zaštite i davanja sa svrhom otklanjanja socijalnih nevolja i problema, obavljanje

zadataka s područja roditeljske zaštite i obiteljskih primanja, obavljanje javnih ovlasti i zadataka po drugim zakonima te obavljanje preventivnih i razvojnih programa (Gradska općina /*Mestna občina / Ljubljana, b.d.*).

»Zajednički programi za ranjive mlade *CONA (Center otrok, najstnikov in aktivistov)* (kraće *CONA*) su javni programi socijalne zaštite, čija je svrha pomoći djeci i mladima s teškoćama u odrastanju. U okviru *CONA* programa djeluje pet dnevnih centara, koji uključuju terenski, odnosno ulični rad i savjetovanje: *CONA Korak, CONA Polje, CONA Fužine, CONA Most i CONA Cent'r*. Svi centri su otvoreni prije podne i poslije podne, radnim danom i tijekom cijele godine.« (*Mestna občina Ljubljana, b.d.*). U *CONA Korak* zalaze srednjoškolci i starija mladež, a ostala četiri dnevna centra su većinom namijenjeni osnovnoškolcima. Posjećivanje programa je za mlade besplatno i temelji se na dobrovoljnom pristanku (*Center za socijalni rad Ljubljana, b.d.*).

Njihovo poslanstvo je provedba skrbi i organizacija podrške djeci i mladeži iz Ljubljane koji žive u siromaštvu, odnosno koji su na bilo koji način isključeni (*Mestna občina Ljubljana, b.d.*). U *CONA* programe su uključeni mladi, koji se u svojoj sredini, najčešće zajedno sa cijelom obitelji, suočavaju s raznim psihosocijalnim nedaćama i problemima. Uzrok je često ekonomsko siromaštvo (*Center za socijalno delo Ljubljana, b.d.*).

Svrha *CONA* programa je preventivno djelovanje, podrška pri doživljavanju nedaća, rješavanje teškoća, učenje socijalnih vještina, mijenjanje obrazaca ponašanja, jačanje moći, učvršćivanje socijalnih veza te reorganizacija socijalne mreže (*Center za socijalni rad Ljubljana, b.d.*). To su sigurni prostori, gdje se mladi mogu obratiti ako im je potrebna pomoć u nevolji ili pri obrazovanju, ako žele kvalitetno provesti

svoje slobodno vrijeme ili se družiti sa svojim vršnjacima i sa svim nabrojenim posljedično razvijati svoje potencijale (*Mestna občina Ljubljana, b.d.*). Da mladi nisu prepušteni ulici, stručno osoblje u prostorima tih programa pruža im svakodnevnu pomoć, vođenje i savjetovanja, te omogućava sigurno i kvalitetno provođenje slobodnog vremena (stvaralačke radionice, sportske aktivnosti, socijalne radionice, društvene igre...) te mogućnost pripreme toplog obroka. Rade na tom da se korisnicima poboljšaju školska dostignuća i ponašanje te općenito proširuju horizonte. Tijekom godine su organizirana razna kampiranja, zimovanja, izleti, ljetovanja te posjećivanje raznih priredbi (kulturnih, obrazovnih, sportskih, ...) u organizaciji (Centar za socijalni rad Ljubljana, b.d.).

Kronologija programa za ranjive mlade u zajednici CONA

Suvremena doktrina socijalnog rada u Sloveniji, na koju se oslanja i iz nje proizlazi i niz programa za mlade u Sloveniji, ima dublje korijene koji sežu u šezdesete godine prošlog stoljeća. Jedan od simboličkih početaka nalazimo sredinom sedamdesetih godina, kada je skupina slovenskih stručnjaka u okviru Socijalno terapeutske kolonije u Rakitni (Stritih, Mesec, 1977.; Mesec, 2025.) počela razvijati dobrovoljni preventivni i socijalno-terapeutski rad s djecom, čija je svrha bila uvođenje socijalno preventivne i socijalno terapeutske metode rada. Terapeutska kolonija u Rakitni je bila prvo akcijsko istraživanje u Sloveniji (Mesec, 2025.). Na temelju njenih podloga i predaje u sljedećim se desetljećima uspostavio i razvijao niz programa socijalnog rada za djecu i mlade u Sloveniji (Poštrak, 2019.).

U osamdesetim godinama prošlog stoljeća je ekipa mladih stručnjaka entuzijasta, zaposlenih u centru za socijalni rad, pored redovnog rada planirala i provodila

i zajedničke akcije, namijenjene zabavi i stvaralačkom preživljavanju slobodnog vremena mladih u pojedinim susjedstvima na području Ljubljane, koje se zove Moste-Polje. Organizirali su skupine za samopomoć, omladinske kampove te druge inovativne oblike rada s mladima. Tada su zaživjeli projekti *Prebujenje* (Buđenje) i *COF – Center otrok Fužine* (Centar djece Fužine). Fužine su susjedstvo u Mostama u Ljubljani. Prvi projekt bio je namijenjen susretanju s mladima na fužinskim trgovima i ulicama. U okviru drugog suradnici su uspostavili suradnju s lokalnom upravom, odgojno-obrazovnim i zdravstvenim institucijama te razvijali informacijsku mrežu sa svrhom povezivanja stanovnika naselja – zaštita djece, prigodna zapošljavanja. Organizirali su čuvanje djece – Fužine su tada bile još novo i nedovršeno naselje bez dovoljne vrtičke infrastrukture – te tjedne kino predstave za djecu i mlade. Osim toga su priređivali i različite događaje, kao što su buvljak, koncerti i sportske igre. Rad u sedamdesetim i osamdesetim godinama temeljio se isključivo na dobroj volji.

Početak devedesetih godina prošlog stoljeća počeli su djelovati programi *Učno – vzgojna pomoć* i *Svetovalnica* Fužine, koji su predstavljali zametke zajedničkog programa za mlade, kakav se počeo uspostavljati 1999. godine, kada je bila osnovana prva jedinica nazvana *CONA Fužine*. Slijedio je program Korak, svima dostupan program za korisnike droga i njihove rođake. Djelatnosti programa su se, u skladu s mijenjanjem potreba u zajednici, razvile u široko razgranate programe za mlade.

U devedesetim godinama djelatnost su posebno obilježile dvije systemske odluke vlade, tj. pokretanje programa javnih radova u okviru aktivne politike zapošljavanja i uvođenje javnih natječaja za pribavljanje sredstava za razvojne i preventivne programe socijalne zaštite. Program javnih rado-

va omogućio je stjecanje novih suradnika i s time širenje i razvoj djelatnosti. Preko kandidature na javnim natječajima *Mestne občine Ljubljana* i *Ministarstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti* socijalni radnici su postepeno dobivali sredstva za materijalne troškove programa i djelomično plaćanje rada stručnjaka.

Osnovna promjena pri radu s mladima temeljila se na razgraničenju funkcije skrbi i nadzora centra za socijalni rad na temelju javnih ovlasti i na uvođenju preventivno-potporne funkcije u obliku razvojnih programa za mlade. Takav pristup omogućio je izvanredan stvaralački stručni rad te aktivno sudjelovanje mladih. S novim pristupima su pokušali poboljšati uspjeh u učenju ranjivih mladih, naučiti te mlade ljude nekim osnovnim socijalnim vještinama i s tim omogućiti njihovu socijalnu integraciju i sposobnost rješavanja životnih problema. Na temelju tada, u devedesetim godinama prošlog stoljeća, najnovijih europskih stručnih trendova razvoja socijalnog rada u zajednici (TEMPUS – studij socijalnog rada u zajednici, skandinavski pristupi), među svim akterima u zajednici – osnovne i srednje škole, zdravstveni dom, policijska postaja, zavod za zapošljavanje, javni zavodi za mlade, cjelokupni nevladin sektor i građani – razvili su suradnju, informiranje i koordiniranje rada s mladima. Djelatnosti programa su se, u skladu s mijenjanjem potreba u zajednici, razvile na široko razgranate programe za mlade, koji ne samo da pružaju cjelovito razmatranje djece i mladeži te njihovih obitelji, nego mlade razmatraju kao partnere u zajedničkom kreiranju rješenja te ih potiču na aktivnu participaciju.

U 2000. i 2001. godini su sa oba ključna financijera (s Gradskom općinom Ljubljana i s Ministarstvom za rad, obitelj, socijalna pitanja jednake mogućnost (*Ministarstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti*) potpisali višegodišnje

ugovore o sufinanciranju, što je značilo kvalitativni prijelaz od razvojnih projekata do stabilnih programa. Višegodišnji ugovori jamčili su veću stabilnost pri provedbi programa, a time i uvjete za kvalitetno planiranje, traženje prikladnijih organizacijskih rješenja te uvjete za racionalno korištenje izvora.

U smislu traženja najboljih organizacijskih rješenja te najboljeg korištenja izvora, u drugoj polovici 2002. godine su se odlučili za objedinjavanje svih omladinskih programa Centra za socijalni rad Ljubljana Moste-Polje. Uz činjenicu da su se temeljne pretpostavke rada uvijek temeljile na principima socijalnog rada u zajednici, odlučili su se za krovno ime Zajednički programi za mlade. Sve do dvadesetih godina ovog stoljeća su pod okriljem Zajedničkih programa za mlade djelovali *CONA Fužine* sa Savjetovalištem Fužine, Centar Most, što se razvio iz nekadašnjeg programa Pomoć u učenju i odgoju (*Učeno-vzgojna pomoć*) i Korak, koji se razvio iz nekadašnjeg istoimenog svima dostupnog programa namijenjenog korisnicima zabranjenih droga i njihovoj rodbini. Zbog veće transparentnosti i promjena u sadržajima sufinanciranja su se odlučili i za nominalno objedinjavanje. Zbog povijesne i sadržajne vrijednosti zadržali su krovni naziv *CONA* za svih pet programa. *CONA Fužine*, *CONA Korak*, *CONA Most*, *CONA Polje* i *CONA Cent'r čine* cjelinu Zajedničkih programa za mlade Centra za socijalni rad Ljubljana.

Socijalnim radnicima etika diktira neprestano i plansko praćenje stanja na terenu, uočavanje izmijenjenih potreba ranjivih skupina i ostalih značajnih sudionika u sredini i blagovremeni odaziv na iste.

U mreži verificiranih javnih programa socijalne zaštite navedeni programi spadaju među programe namijenjene djeci i mladeži uskraćenoj za prikladan obiteljski život, te programi namijenjeni djeci i mla-

deži s teškoćama u odrastanju, s terenskim radom i savjetovanjem. U okvir omladinskog sektora u Gradskoj općini Ljubljana (*Mestna občina Ljubljana*) spadaju programi na području preventive.

U 2002. godinu su stručnjaci iz okvira zajedničkih programa za mlade bili inicijatori i osnivači mreže Preventivnih programa za mlade Slovenije. U mreži surađuju srodne organizacije s područja socijalne zaštite i omladinskog rada, sa svrhom usklađivanja standarda i normativa rada, kao i zbog potrebe podizanja kvalitete rada. Od ožujka 2017. dalje su članovi Mreže omladinskih centara Ljubljana, čije poslanstvo je mladima u Ljubljani osigurati mjesto gdje mogu naći ono u čemu su dobri i gdje su svjesni ~~su~~ svoje moći.

Polazišta djelovanja zajedničkih programa za mlade

Svrha projekta je provedba skrbi i organizacija podrške djeci i mladeži iz kvartovskih zajednica na području bivše općine Moste-Polje, Centra Ljubljane i šireg ljubljanskog područja, koji žive u siromaštvu ili su na bilo koji način isključeni. Ta djeca i mladi imaju između 10 i 29 godina, žive u obiteljima s puno rizika i teškoća, ispod praga siromaštva, imaju teškoće u odrastanju, u procesu obrazovanja, s ovisnošću o zabranjenim drogama, razmatrani su u sudskim postupcima, stranci su i posljedično isključeni iz društva. Pored njih, u svoje djelatnosti pokušavaju obuhvatiti i što više neorganizirane ljubljanske mladeži s neizraženim teškoćama. To su prije svega učenici i đaci, koji su sudionici preventivnih radionica, sudionici programa tijekom odmora, uličnog rada, posjetitelji zajedničkih akcija i događaja.

CONA Fužine, *CONA* Korak, *CONA* Most, *CONA* Polje i *CONA* Cent'r spadaju u mrežu dnevnih centara namijenjenih djeci i mladima, kojima je uskraćen prikladan obiteljski život, odnosno djeci i

mladima s teškoćama u odrastanju. Koncipirani su kao sigurni prostori, kamo dođu ili se tamo zateknu djeca ili mladi, kada žele ili trebaju blizinu ili pomoć odraslih u koje imaju povjerenja te podršku skupine vršnjaka koju poznaju i vjeruju joj. Sadržaj rada temelji se na svakodnevnom neformalnom druženju, razgovorima, učenju, provedbi radionica, sportskih aktivnosti, izletima i kampovima. Njihova je svrha preventivno djelovanje, neformalno učenje, podrška prilikom proživljavanja nevolja, rješavanje teškoća, učenje socijalnih vještina, zdrav i aktivan stil života, jačanje moći, promjena uzoraka ponašanja, učvršćivanje socijalnih veza. U djelatnosti programa se djeca, odnosno mladi mogu uključiti samoinicijativno, na poticaj roditelja ili institucija. Mladi u skupinu dolaze samoinicijativno i ostaju toliko vremena koliko žele. Rad u dnevnim centrima dopunjuju i nadograđuju radom na ulicama i igralištima. Mladima i njihovim obiteljima je također u okviru svakog od dnevnih centara svakodnevno na raspolaganju prostor i kompetentna osoba za savjetovanje. Savjetodavna djelatnost obuhvaća informiranje, savjetodavni rad i psiho-socijalno razmatranje.

U radu se koriste sljedeće metode:

Na mikrorazini:

- individualni rad – rad s djetetom, odnosno mladim čovjekom i njegovom obitelji (individualno planiranje skrbi i podrške; razgovori; uspostavljanje intenzivnog osobnog i radnog odnosa s mladim čovjekom; pomoć pri učenju s naglaskom na motiviranju, učenju radnih navika i poboljšanju koncentracije; podrška obitelji u obliku konkretnih akcija pomoći; suradnja s ostalima za pojedinca relevantnim ustanovama i značajnim drugim osobama; medijacija; tehnika razvijanja opcija i alternativa, sažimanja, usmjeravanja, pregovaranja, pružanja podrške)

- rad sa skupinom (neformalno druženje u prostorima programa kao alternativa za druženje na ulici; psihosocijalne radionice; radionice opuštanja; stvaralačke radionice; sportske i kulturne vanjske aktivnosti; kampovi, koji se organiziraju dislocirano, kontinuirano više dana za redom te daleko od svakodnevnih problema kakve imaju naši mladi. To za njih znači rasterećenje od svakodnevnih teškoća, omogućava im drugačiji pogled na teškoće te mogućnost traženja novih rješenja, širenje mogućnosti izbora, omogućavanje iskustava, što ih inače ne bi doživjeli. Većina tih mladih potječe iz materijalno slabih ili ugroženih obitelji, koje im ne mogu pružiti iskustva te vrste).

Na mezorazini:

- zajednički rad (rad na terenu u obliku zajedničkih akcija i uličnog rada)
- osiguravanje informacija pojedincu ili skupini (onih informacija, koje i za mlade znače širenje izbora i u danoj situaciji su od ključnog značenja)
- upravljanje rizikom (ocjenjivanje, sprječavanje i smanjivanje rizika, otklanjanje štetnih posljedica)
- jačanje društvene emancipacije (u smislu uspostavljanja dijaloga, suradnje i povezivanja mladih u njihovoj sredini)
- obrana (kako individualna tako i kolektivna; razbijanje stereotipa o asocijalnoj mladeži, njihovim obiteljima i o susjedstvu Fužine).

Na makrorazini:

- istraživački rad (meta-evaluacija, akcijsko istraživanje, uvođenje inovacija, suradnja u vanjskim evaluacijama i istraživanjima).

Ciljevi djelovanja zajedničkih programa za mlade

Kod ciljeva zajedničkih programa za mlade jasno se odražavaju konceptualni

okviri i doktrinarna načela suvremenog socijalnog rada u Sloveniji. Proizlaze iz sistemsko-ekološkog i socijalno-konstruktivističkog modela socijalnog rada (Poštrak, 2015.: 270). Mlade shvaćaju kao osobe koje su u interakcijama sa svojim sredinama, koji djeluju u svojim životnim okolnostima što ih pokušavaju osmisliti, dakle konstruiraju svoju individualnu inačicu društvene konstrukcije realnosti (Tomc, 1992.). Moramo, dakle, shvatiti što se događa u svakodnevnom životu mladih, zašto su razvili određene oblike životnih stilova, što ih shvaćamo kao njihove reakcije na teškoće s kojima se susreću. To su, dakle, manifestacije njihovih teškoća. Ili, drugačije rečeno: svojim načinom života obavještavaju nas da se u njihovim životima nešto događa.

Pritom stručnjaci iz okvira razmatranog programa polaze također iz radikalnog modela socijalnog rada, ne samo zbog naziva programa *CONA*, koji je na slovenskom akronim za *Center otrok, najstnikov in aktivistov*. Aktivisti su, jasno, značajni dio radikalnih pristupa u socijalnom i omladinskom radu. U vezi s radikalnim pristupima spomenimo recimo predstavnika radikalnih pristupa u omladinskom radu Chrisa Rojeka, koji se u vezi s konceptualizacijom djelatnosti mladih u slobodnom vremenu pokušao odmaknuti od određivanja slobodnog vremena, koje »slijedi praksu zdravog razuma i povezuje slobodno vrijeme s pojmovima kao što su 'sloboda', 'izbor' i 'zadovoljstvo životom'« (1995.: 1), i što je pripisivao funkcionalističkim autorima. Od funkcionalističkih pristupa, koji reflektiraju tradicionalni ili konzervativni model socijalnog rada, deklarirano se distanciraju i stručnjaci u okviru razmatranih zajedničkih programa za mlade *CONA*. Rojek nadalje govori o fenomenologiji slobodnog vremena/dokolice, o svakodnevnom životu, o polazištu naivnog ili iskustvenog subjekta (Ro-

jek, 1995.: 104). Pritom se pita tko može utvrditi, što su »istinske potrebe« ljudi u slobodno vrijeme i kako organizirati takve djelatnosti u slobodno vrijeme koje će zadovoljavati te potrebe (Rojek, 1995.: 132). Kako, dakle, utvrditi kako tumačenja društvene realnosti, što ih rade pojedinci, korespondiraju s »istinitošću«.

U vezi s tim spomenimo i Briana Beltona, koji deklarirano izlazi iz okvira radikalnog omladinskog rada (Belton, 2010.) i raspravlja o pitanjima: »Tko odlučuje da ljudi trebaju 'obogaćivanje' svojih života? Tko, dakle, odlučuje što je 'kvalitetno' i 'aktivno', a što 'potrošačko' i 'pasivno' proživljavanje slobodnog vremena? Što je 'pozitivna intervencija'? Zašto i tko zaključuje da ljudi trebaju 'motiviranje, organiziranje i oduševljenje?« (Belton, 2010.: XIII), i nastavlja: »Intervencija« i »poziv« nisu jedno te isto: »Smatram da omladinski rad mora biti više dijalektičan nego dijaloški u smislu da u praksi težimo razvijanju vlastitih zamisli i zamisli onih, s kojima radimo kako bismo stvorili nešto, što je (za nas i za njih) novi pogled, razumijevanje i djelovanje u svijetu« (Belton, 2010.: XIV). Sve to su jasna načela stručnjaka u okviru zajedničkih programa za mlade *CONA*.

Nadalje, Belton apostrofira razliku među željama i potrebama ljudi: »Više puta nemamo jasnu zamisao o tome što hoćemo. Ponekad, kada dobijemo ono što smo mislili da hoćemo, utvrdimo da zapravo to uopće nismo htjeli« (Belton, 2010.: 4). Kako, dakle, utvrđivati što stvarno trebamo? Pritom naglašava kako smo kolonizirali većinu naših institucija (obrazovne, zdravstvene i slično /ne spominje inače eksplicitno socijalne institucije, a možemo ih mirno dodati/) i kako ljudima pružamo usluge i djelatnosti tih institucija (Belton, 2010.: 5). Bez da smo istražili njihovu životnu sredinu i zajedno s njima sudjelovali u kreiranju željenih ishoda: »(...)

Stručno znanje je usko znanje«, a korisnici su u tom kontekstu gurnuti u »položaj zavisnosti, pasivnosti, apatičnosti, kako u političkom tako i u socijalnom smislu« (Belton, 2010.: 7).

Toga su jako svjesni i stručnjaci u okviru razmatranih zajedničkih programa za ranjive mlade. Njihovi ciljevi su između ostalog i da utvrde koje se nezadovoljene potrebe kriju iza izraženih želja mladih, s kojima rade. Pritom se svjesno distanciraju od toga da provode funkciju socijalne kontrole. Na to pitanje upozorava i Rojek, koji kaže da u taj okvir spadaju i razne omladinske organizacije i udruženja, kao što su recimo sportski i kulturni programi za mlade, uključivo sa skautskim organizacijama i organizacijama za logorovanje (Rojek, 1995.: 14). Među pristupima i načinima rada s mladima u okviru razmatranih zajedničkih programa za mlade *CONA*, naime, nalazimo i sportske i kulturne programe. Ipak, ciljevi tih programa nisu socijalna kontrola, nego razvijanje socijalnih vještina, podrška pri uključivanju u zajednicu i zajedno s mladima traženje najprimjerenijih i najučinkovitijih oblika hvatanja u koštac s teškoćama s kojima se suočavaju.

U vezi s tim Belton upozorava da je često ambicija profesionalnih omladinskih radnika da bi »mijenjali« korisnike i njihov životni put i da je to samo još jedan aspekt kolonizatorske djelatnosti stručnjaka, koji sebe smatraju »ekspertima«, a korisnici tako postanu predmet »kulturnog napada«. Belton nastavlja: »Što, dakle, možemo učiniti? Za početak moramo preoblikovati našu ulogu kao stručnjaka, koji rade u zajednici. Protivno tome, što neki omladinski radnici misle, nismo u položaju da mijenjamo svijet; teško čak mijenjamo opis vlastitog radnog mjesta! Ipak, možemo potaknuti ponovno razmišljanje o našem osobnom/profesionalnom položaju« (Belton, 2010.: 9). Da se na primjer

iz progonitelja (Mrgole, 1999.) preobrazimo u poštovane i odgovorne saveznike i podržavatelje (Čačinović Vogrinčić i dr., 2009.; Poštrak, 2015.: 270). Belton dodaje: »Uvijek sam shvaćao svoju profesionalnu ulogu kao nekoga, koji istinski ‘pomaže’ ili ‘podržava’ (Belton, 2010.: 32). Vidjeti nekoga kao »ranjivog« može biti »pokroviteljski« (Belton, 2010.: 40). »Vidjeti ih moramo kao ljude, pune potencijala, koji nas mogu poučiti o sebi, kao što i mi njih možemo poučiti o nama« (Belton, 2010.: 91). Slično kaže i Azra Kristančić: »Poštovanje omogućava više stvaralačkih i zadovoljavajućih uzajamnih odnosa. Time što poštujemo osobnost klijenta, pomažemo mu da prihvati samog sebe kao čovjeka, koji raste i razvija se te stječe nove sposobnosti te sposobnosti snalaženja u realnosti svakodnevnog života. Poštivanje osobnosti u savjetodavnom odnosu savjetnik pokazuje tako da ne ugrožava sugovornika, ne kritizira ga i ne prosuđuje o pravilnosti ili nepravilnosti njegovog sistema vrednota i normi.« (Kristančić, 1995.: 11).

Belton zaključuje: »U procesu našeg rada s korisnicima omogućavamo mogućnost promjene« (Belton 2010.: 23) i »dajemo doprinos razvojnim procesima date kulture – da budemo dio njene promjene, ali ne da ju želimo mijenjati« (Belton, 2010.: 28).

S metodama rada i aktivnostima u zajedničkim programima za mlade *CONA* teži se ciljevima koji zadiru kako u sferu socijalnih vještina, tako i u sferu slobodnog vremena. Cilj djelatnosti je preventivno djelovanje, smanjivanje i sprječavanje korištenja kritičnih ponašanja, učenje novih društveno prihvatljivijih oblika ponašanja, poticanje socijalno odgovornog postupanja, podizanje samopouzdanja, poticanje društvene angažiranosti i solidarnosti, učenje s vršnjacima, međukulturno učenje, stvaranje i jačanje socijalne mreže, stjecanje neformalnih znanja, poboljšanje

uspjeha u školi, prevladavanje otpora prema školi, pomoć pri postizanju formalnog obrazovanja, smanjivanje socijalne isključenosti i njenih štetnih posljedica, svjestan pristup vlastitom tijelu, zdrav način života, promocija dobrovoljnog rada, poboljšanje odnosa u zajednici, jačanje pripadnosti zajednici, aktivna participacija djece i mladih u svim fazama djelatnosti.

ZAKLJUČCI

Predstavili smo i analizirali zajedničke programe za ranjive mlade u Sloveniji, posebno jedan od najzaglašenijih i najinovativnijih, *CONA – Center otrok, najstnikov in aktivistov*. Program se oslanja na suvremenu doktrinu socijalnog rada, koja proizlazi iz potreba korisnika i u prvi plan stavlja njihovu participaciju.

Na Fakultetu za socijalni rad Sveučilišta u Ljubljani (*Fakulteta za socialno delo UL*), u kontaktima sa stručnjacima u praksi koji su na terenu djelovali u okviru spomenutih zajedničkih programa, razvijali smo suvremenu doktrinu socijalnog rada, oslonjenu prije svega na sistemsko-ekološki i socijalno-konstruktivistički model socijalnog rada, također s jasnim sjećanjem na ostavštinu radikalnih pristupa u socijalnom radu. U mnogim interakcijama sa stručnjacima iz razmatranih zajedničkih programa mogli smo pratiti aplikaciju suvremenih doktrinarnih načela socijalnog rada s mladima, u širem smislu i suvremenog omladinskog rada u Sloveniji općenito. Utvrđujemo da su spomenuti stručnjaci u razmatranim zajednicama programa za ranjive mlade u Sloveniji dosljedno poštivali i aplicirali suvremena doktrinarna načela socijalnog rada u svoje programe i djelatnosti. Pritom su stvarali vlastite oblike aplikacije spomenutih doktrinarnih načela u obliku vlastitih inovativnih pristupa. Teorije, koncepti, metode i tehnike, koje čine suvremenu doktrinu socijalnog rada, jasno se zrcale u djelatnostima zajednič-

kih programa za mlade. Pritom rezultati njihovog rada aktivno pokazuju i potvrđuju učinkovitost i prikladnost spomenutih suvremenih doktrinarnih načela.

Zajednički programi za mlade sa svojim konceptom rada i raznovrsnošću ponude vidljivo realiziraju načela razumijevanja životnih puteva djece i mladih, participacije, zajedničkog kreiranja rješenja i poznavanja društvenog konteksta isključenosti, marginalizacije i zapostavljenosti. Programi pružaju nove mogućnosti korisnicima, djeluju kao otvoreni sistemi, prilagodljivi potrebama, koji se rađaju među mladima i u zajednici. Ti programi su inovativna djelatnost na području zajedničkog socijalnog rada i djeluju kao posrednici među različitim službama, institucijama i među stanovnicima u zajednici.

Programi, skupljeni pod krovnom nazivom *CONA*, predstavljaju i prikladnost prostora, koji nisu samo prostori za mlade, nego su također prostori mladih za mlade. U prostorima, gdje se realiziraju programi za mlade u zajednici, na sve načine se uzimaju u obzir njihove životne sredine sa sljedećom svrhom i ciljevima:

- Pronaći mlade koji trebaju pomoć i podršku, ali je do sada nisu našli, bar ne u odgovarajućim oblicima i na odgovarajuće načine.
- S tim mladima zatim treba uspostaviti odgovarajući kontakt, dogovoriti se o sporazumnom radnom angažmanu, oslonjenom na perspektivu moći i etiku suradnje, participacije mladih i zajedničkog rada na rješenjima.
- Treba istražiti i shvatiti njihovu životnu situaciju i na temelju zajedničkog dogovora s mladima uspostaviti odgovarajuće načine suradnje. Dakle, odgovarajuće načine i pristupe za podršku mladima, posebno ranjivim mladima, mladima s mnogim teškoćama, mladima s rizičnim ponašanjem prilikom njihovog odrastanja.

- Potrebno je pomagati i podržavati mlade da se što primjerenije i učinkovitije neutraliziraju nedostaci i razriješe poteškoće, s kojima se suočavaju zbog posljedica društvene nejednakosti, diskriminiranosti, marginaliziranosti, siromaštva i posljedično narušenih i neodgovarajućih međusobnih odnosa u obitelji, široj obitelji i zajednici.

Zajednički programi za mlade *CONA* tako također aktiviraju stvaralaštvo cjelokupne zajednice u kojoj djeluju, ne samo mladih. U programu surađuju s drugim organizacijama, društvima i raznovrsnim povezivanjima u danoj zajednici. Tako oživljuju sva načela suvremenih koncepata socijalnog rada u zajednici s mladima posebno i socijalnog rada sa zajednicom općenito.

LITERATURA

- Belton, B. (2010). *Radical Youth Work: Developing Critical Perspectives and Professional Judgment*. Russell House Publishing.
- Braconnier, A. (2001). *Kako razumeti mladostnika*. Ljubljana: Učila.
- Budal, Š., Gril, A., Kodele, T., Kustec, K., Poštrak, M., Dobrovoljc, A., Žalec, N., Babič, B., Rodman, S., Povšič, T., Berc, G., Majdak, M., et al. (2024). *Priručnik za iskanje skupnih rešitev pri terenskem delu z mladino : (projekt) (Y)out(h) reach): teorija, metode in primeri*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/prirocnik-za-iskanje-skupnih-resitev-pri-terenskem-delu-z-mladimi/>
- Budal, Š., Gril, A., Kodele, T., Kustec, K., Poštrak, M., Dobrovoljc, A., Žalec, N., Babič, B., Rodman, S., Povšič, T., et al. (2024). *Bridges for solutions in (Y)out(h)reach: pedagogical toolkit: teory, method & examples*. <https://www.acs.si/en/digital-library/bridges-for-solutions-in-youthreach-pedagogical-toolkit/>
- Budal, Š., Dobrovoljc, A., Babič, B., Rodman, S., Povšič, T., Žalec, N., Poštrak, M., Gril, A., Kodele, T., Kustec, K., et al. (2024). *Capitalisation*. <https://www.acs.si/en/digital-library/capitalisation/>
- Budal, Š., Gril, A., Kodele, T., Kustec, K., Poštrak, M., Dobrovoljc, A., Žalec, N., et al. (2024). *Doseganje vključujočega družbenega okvira skozi*

- terensko delo: program usposabljanja. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/doseganje-vkljucujucega-druzbenega-okvira-skozi-terensko-delo-program-usposabljanja/>
- Budal, Š., Gril, A., Kodele, T., Kustec, K., Poštrak, M., Dobrovoljc, A., Žalec, N., et al. (2024). *Bridging pathways with inclusive and transformative outreach frameworks: training programme*. <https://www.acs.si/en/digital-library/bridging-pathways-with-inclusive-and-transformative-outreach-frameworks-training-programme/>
- Center za socialno delo Ljubljana (b.d.) *O dnevnih centrih cona*. <https://www.csd-slovenije.si/csd-ljubljana/enota-ljubljana-moste-polje/cona/>
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N. in Možina, M. (2009). *Vzpostavlanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2011). *Soustvarjanje v delovnem odnosu: izvorni delovni projekt pomoči*. U: Šugman Bohinc, L. (ur.) *Učenci z učnimi težavami: izvorni delovni projekt pomoči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Erickson, H.E. (2014). *Identiteta in življenjski cikel*. Ljubljana: UMco, Zbirka Preobrazba.
- Flaker, V., Grebenc, V., Rihter, L., Rode, N., Milošević-Arnold, V., Videmšek, P., Dajčman, B., Žagar, A. (2005). *Oblikovanje sistema indikatorjev za ugotavljanje potreb ljudi po vrsti in količini posameznih storitev in razvoja novih oblik storitev/pomoči na področju socialnega varstva v Ljubljani (končno poročilo)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Gillis, J. R. (1999). *Mladina in zgodovina: tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes*. Maribor: Aristej.
- Glasser, W. (1994). *Učitelj v dobri šoli*. Radovljica: Regionalni izobraževalni center.
- Glasser, W. (2001). *Vsak učenec je lahko uspešen*. Radovljica: Mca.
- Glasser, W. (2002). *Nesrečni najstniki: kako naj starši in učitelji poiščejo stik z njimi*. Radovljica: Mca.
- Grossberg, L. (1984). Another Boring Day in Paradise: Rock and Roll and the Empowerment of Everyday Life. *Popular Music*, 4(2): 225-258.
- Howe, D. (1987). *An introduction to social work theory*. Aldershot, Hants: Ashgate.
- Howe, D. (2008). *The emotionally intelligent social worker*. Hampshire, New York: Palgrave, MacMillan.
- Kristančič, A. (1995). *Svetovanje in komunikacija*. Ljubljana: Združenje svetovalnih delavcev Slovenije, AA Inserco.
- Magajna, L., Pečjak, S., Peklaj, C., Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Kavkler, M., Tancig, S. (2008). *Učne težave v osnovni šoli: problemi, perspektive, priporočila*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (ur.) (2009). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Rokus.
- Mesec, B. (2025). *Od Rakitne do ploščadi: Akcij-skoraziskovalni projekti prostovoljnega socialnoterapevtskega dela z otroki in mladino v Sloveniji v letih od 1975 do 1980*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.
- Milošević Arnold, V., Urh, Š. (ur.) (2009). *Terensko delo: institucionalni, javni in zasebni prostori socialnega dela*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mrgole, A. (1999). *Malopridna mladež med zaščitniki in preganjalci: k nastajanju mladinskega prava*. Ljubljana: Založba *cf.
- Mrgole, A. (2003). *Kam z mularijo? Načela kakovosti neformalnega dela z mladimi*. Maribor: Aristej.
- Muršič, R. (2011). *Napravi sam: nevladna samonikla prizorišča, tvornost mladih in medgeneracijsko sodelovanje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/view/102/194/2726-1/>
- Payne, M. (2005). *The Origins of social work: continuity and change*. Palgrave: MacMillan.
- Poštrak, M. (2006). Nasilje kot sporočilo. *Šolsko svetovalno delo*, 11(3-4): 3-8.
- Poštrak, M. (2015). Koncepti socialnega dela z mladimi. *Socialno delo*, 54(5): 269-280.
- Poštrak, M. (2018). Dometi socialno konstruktivističnega modela socialnega dela. *Socialno delo*, 57(2): 129-143.
- Poštrak, M. (2019). Socialno delo z ranljivimi mladostniki v njihovem prostem času v Sloveniji v obdobju 1975-1990. *Socialno delo*, 58(3/4): 235-254.
- Poštrak, M. (2023). Prostori za mlade in/ali prostori mladih. U: Lombergar, N. (ur.) *Prostori za mlade: fizični in virtualni prostori*. Ljubljana, Urad RS za mladino, Ministarstvo za vzgojo in izobraževanje.

- Poštrak, M. (2025). Kako doseči ranjive mlade v njihovem prostem času. U: P. Javrh (ur.) *Opolnomočenje. Nove strategije doseganja in ozaveščanja odraslih* (str. 42–59). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Rojek, C. (1995). *Decentring Leisure. Rethinking Leisure Theory*. London: Sage Publications, Ltd.
- Stritih, B., Mesec, B. (1977). *Prostovoljno preventivno in socialnoterapevtsko delo z otroki*. Ljubljana: Rakitna - akcijskoraziskovalna naloga: socialnoterapevtska kolonija.
- Šelih, A. (ur.) (2000). *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih – vzroki, pojavi, odzivanje*. Ljubljana: Bonex.
- Tomc, G. (1992). Osebna konstrukcija realnosti. *Družboslovne razprave*, 9(13): 62-78.
- Ule, M., Mihelj, V. (1995). *Pri(e)hodnost mladine*. Ljubljana, DZS.
- Ule, M., Renner, T., Mencin Čeplak, M., Tivadar, B. (2000). *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Založba Aristej.
- Wood, J., Hine, J. (ur.) (2009). *Work with Young People*. Sage Publications.
- Youthreach (2024). Outreach: Inclusive and Transformative Frameworks for All (YouthReach) <https://www.uni-lj.si/projekti/youthreach>; <https://www.acs.si/projekti/mednarodni-projekti/youthreach/>; <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/prirocnik-za-iskanje-skupnih-resitev-pri-terenskem-delu-z-mladimi/>
- ZJIMS, Uradni list RS, št. 42/2010, 21/2018 – ZNOrg. /<https://zakonodaja.com/zakon/zjims/>

Internetski izvori:

- <https://www.drustvospm.si/csd-moste-polje/31-ppms/>
- <https://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/mladi-v-ljubljani/aktivnosti-za-mlade/mladinske-organizacije/center-za-socialno-delo-ljubljana-moste-polje/> Mestna občina Ljubljana, b. d.
- <https://irssv.si/socialno-varstveni-programi/> , Inštitut RS za socialno varstvo, Socialno-varstveni programi
- <https://www.gov.si teme/socialnovarstveni-programi/> Republika Slovenija GOV.SI, socialnovarstveni programi b. d.

Summary

JOINT PROGRAMS FOR VULNERABLE YOUTH

Miloslav Poštrak

Faculty of Social Work, University of Ljubljana
Ljubljana, Slovenia

We will describe the theoretical and conceptual framework of community social work with vulnerable youth in Slovenia. We will summarize the key theories, methods and approaches in social work with underprivileged youth who face exclusion, discrimination and marginalization. We will address the question of where and how to reach these vulnerable youth and how to establish cooperation with them. We will then present joint programs for youth in Slovenia under the umbrella name CONA – Center for Children, Adolescents and Activists. We will show how the aforementioned theoretical and conceptual framework with its key theories, methods and approaches is reflected in practice, i.e. in the program and activities of the community programs for vulnerable youth in Slovenia in question.

Key words: joint social work, preventive work, vulnerable youth, joint programs for youth.